

کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان (CEDAW)

(تاریخچه، اهداف، اصول و اهمیت)

گردآورنده: عبدالاحد فرزام

نکات مقدماتی

تبعیض علیه زنان یکی از مهم‌ترین چالش‌های حقوق بشری در جهان معاصر به شمار می‌رود

زنان در برخی از جوامع همچنان با اشکال گوناگون تبعیض در زمینه‌های آموزشی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و حقوقی مواجه‌اند

جامعه بین‌المللی و سازمان ملل برای حمایت از اصل برابری و مبارزه با تبعیض، اسناد مختلفی از جمله منشور ملل متحد، اعلامیه جهانی حقوق بشر و غیره اسناد را تصویب کرده‌است.

با وجود این اسناد، نیاز به یک سند جامع و اختصاصی برای حمایت از حقوق زنان و رفع تبعیض علیه آنان احساس می‌شد

در پاسخ به این نیاز، «کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان» توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد تصویب شد

انواع اسناد بین المللی

- **منشور (Charter):** سند تأسیس سازمان ملل متحد و همچنان سند بین المللی است که اصول و موازینی را که چندین کشور در نظر دارند در روابط بین المللی خود رعایت کنند، منعکس می کند.
- **اعلامیه (Statement):** سندی است که معمولاً اصول حقوقی یک یا چندین کشور در آن انعکاس می یابد
- **اساسنامه (Status):** سند تأسیس سازمانهای بین المللی است.
- **پیمان (Pact):** سندی است که معمولاً در زمینه حفظ صلح و همکاری های نظامی و دفاعی بین دولت ها منعقد می شود
- **موافقت نامه (Agreement):** به سند دو جانبه کشورها اطلاق می شود که توسط قوه مجریه در زمینه های مختلف اقتصادی، تجاری، فرهنگی و ... منعقد می شود

انواع اسناد بین المللی 2

○ پروتکل (Protocol): بیشتر به عنوان سند انضمامی به یک معاهده بین المللی، به صورت زیر بکار می رود:

1. تکمیل معاهده

2. تصحیح معاهده

3. تفسیر معاهده

4. سازکارهای اجرایی شدن معاهده

○ معاهده/عهدنامه/کنوانسیون (Treaty/Convention):

این اصطلاحات معمولاً برای اسناد مهم و همه جانبه بین المللی که در بردارنده قواعد بنیادین بین المللی اند، بکار می رود.

تعریف و خصوصیات معاهدات بین المللی

■ ماده 2 کنوانسیون 1969 حقوق معاهدات وین:

« معاهده عبارت از توافق بین دولت‌ها است که به صورت کتبی منعقد شده، مشمول حقوق بین الملل باشد، صرف نظر از عنوان خاص آن و اعم از این که در سند واحد یا در دو یا چند سند مرتبط به هم منعکس شده باشد.»

ویژگی‌ها:

1. حاصل توافق بین المللی اراده‌ها است
2. ناشی از اراده دولت‌ها است نه افراد و سازمان‌های بین المللی
3. ایجاد تکلیف می‌کند یا الزام آور است
4. تابع مقررات حقوق بین الملل است نه حقوق داخلی
5. به صورت کتبی منعقد می‌گردد
6. می‌تواند عناوین مختلف داشته باشد

کنوانسیون‌های بین‌المللی حقوق بشر

ردیف	عنوان کنوانسیون	سال تصویب	الحاق افغانستان	اهداف و موضوعات اصلی
1	حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	1966	1983	• شناسایی فهرست جامع تری از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مدنی و سیاسی
2	حقوق مدنی و سیاسی	1966	1983	• التزام دولت‌ها به رعایت و تطبیق این دسته از حقوق
3	کنوانسیون محو هر نوع تبعیض نژادی	1965	1983	• تعریف تبعیض نژادی و جرم انگاری آن در قوانین داخلی • جلوگیری از تفکر و تئوری برتری طلبی نژادی و قومی
4	کنوانسیون منع شکنجه و هر رفتار یا مجازات خشن، غیرانسانی یا تحقیرکننده	1984	1987	• تعریف شکنجه و التزام دولت‌ها به جرم انگاری آن • ماده 2: شکنجه در تمام حالات و شرایط (جنگ، بی‌ثباتی سیاسی، وضعیت اضطراری) ممنوع است. • حق رهای از شکنجه؛ مطلق، تخطی ناپذیر، غیر قابل تعلیق است.
5	کنوانسیون رفع هر نوع تبعیض علیه زنان	1979	2003	• اصل تساوی زن و مرد از جهات مختلف و رفع هر نوع تبعیض علیه زنان • محکومیت تبعیض جنسیتی و رفع سیاست‌های تبعیض آمیز علیه زنان توسط دولت‌ها
6	کنوانسیون حقوق طفل	1989	1994	• شناسایی حقوق بشری کودک و التزام دولت‌ها به تطبیق و رعایت آن
7	کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت	2006	2012	• ارتقاء، حمایت و تضمین دسترسی برابر افراد دارای معلولیت به کلیه حقوق بشری • ارتقاء احترام به منزلت و کرامت انسانی و ذاتی آنها • ایجاد یک جامعه همه شمول

تاریخچه وضع و تصویب کنوانسیون سیدا

- **1963:** مجمع عمومی سازمان ملل ایده تدوین سند اختصاصی برای رفع تبعیض علیه زنان را مطرح و کمیسیون مقام زن را مأمور تهیه پیش‌نویس کرد.
- **1967:** «اعلامیه رفع تبعیض علیه زنان» تصویب شد؛ اما به دلیل غیرالزام‌آور بودن آن، نیاز به یک کنوانسیون الزام‌آور احساس گردید
- **1972-1979:** کمیسیون مقام زن و گروه‌های کاری سازمان ملل، تدوین پیش‌نویس کنوانسیون جامع را آغاز کردند؛ مذاکرات و بررسی متن در کمیسیون مقام زن و کمیته سوم مجمع عمومی ادامه یافت.
- **18 دسامبر 1979:** کنوانسیون سیدا با قطعنامه 34/180 مجمع عمومی سازمان ملل تصویب شد و پس از رسیدن به حد نصاب لازم تصویب کشورها، در 3 سپتامبر 1981 لازم‌الاجرا گردید.

اهداف اساسی کنوانسیون

کنوانسیون سیدا به منظور تحقق اهداف زیر وضع و تصویب شده است:

هدف نهایی

- رفع همه اشکال تبعیض علیه زنان در تمامی عرصه‌های زندگی
- تحقق برابری حقوقی و واقعی زنان و مردان
- تضمین برخورداری برابر زنان از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی

اهداف حقوقی- ساختاری

- الزام دولت‌ها به اتخاذ تدابیر قانونی و اجرایی برای رفع تبعیض جنسیتی
- اصلاح یا لغو قوانین، مقررات و رویه‌های تبعیض‌آمیز
- ایجاد تضمین‌های مؤثر برای حمایت و اجرای حقوق زنان
- فراهم کردن شرایط لازم برای توسعه و پیشرفت همه‌جانبه زنان

اهداف اجتماعی و فرهنگی

- تغییر الگوها و ساختارهای اجتماعی مبتنی بر تبعیض جنسیتی
- مبارزه با پیش‌داوری‌ها و کلیشه‌های مربوط به نقش زنان و مردان
- اصلاح رسوم و سنت‌هایی که بر مفهوم برتری یا فرودستی یک جنس استوار هستند
- تقویت مشارکت کامل و برابری زنان در زندگی اجتماعی و عمومی

تعریف تبعیض علیه زنان براساس کنوانسیون

تبعیض علیه زنان عبارت از قایل شدن هرگونه تمایز، استثناء یا محدودیت براساس جنسیت است که به شناسایی آزادی‌های اساسی زنان و حق بهره‌مندی آنان از حقوق بشر در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مدنی، بدون توجه به وضعیت تأهل آنان و به برابری حقوق زن و مرد، لطمه وارد کند.

(ماده 1 کنوانسیون)

نکات مهم تعریف:

- تمایز، استثناء یا محدودیت بر اساس جنسیت
- اثر یا هدف آن لطمه زدن یا محروم کردن زنان باشد
- محرومیت از شناسایی یا بهره‌مندی از حقوق و آزادی‌های بشری
- شامل تمام عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مدنی
- شمول همه زنان بدون توجه به وضعیت تأهل آنان

تعهدات دولت‌های عضو در قبال کنوانسیون سیدا

کنوانسیون دولت‌های عضو را مکلف می‌سازد که با اتخاذ تدابیر مناسب و بدون تأخیر، سیاست رفع تبعیض علیه زنان را دنبال کنند:

اقدامات قانونی و ساختاری (ماده ۲): تضمین اصل برابری، منع تبعیض، حمایت حقوقی مؤثر از زنان از طریق وضع، اصلاح یا لغو قوانین و رویه‌های تبعیض‌آمیز

توسعه و پیشرفت زنان (ماده ۳): اتخاذ تدابیر مناسب در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی برای تضمین برخورداری زنان از حقوق و آزادی‌های اساسی بر مبنای برابری

تدابیر ویژه (ماده ۴): اتخاذ تدابیر ویژه و موقتی برای تسریع تحقق برابری واقعی زنان و مردان و حمایت از مادری

اقدامات اجتماعی و فرهنگی (ماده ۵): تغییر الگوها، رسوم و کلیشه‌های مبتنی بر تبعیض جنسیتی و طرز فکر برترنگری و یا فروترنگری

مبارزه با بهره‌کشی (ماده ۶): اتخاذ تمامی تدابیر مناسب، از جمله اقدامات قانونی، برای جلوگیری از سوءاستفاده و استثمار زنان

حقوق برابر زنان در مشارکت سیاسی و تابعیت (مواد ۷ تا ۹)

حقوق برابر زنان در مشارکت سیاسی

- ❖ حق رأی دادن و انتخاب شدن در انتخابات و نهادهای انتخابی
- ❖ حق مشارکت در تدوین و اجرای سیاست‌ها و پالیسی‌های دولت
- ❖ حق دسترسی به مناصب دولتی و وظایف عمومی در تمام سطوح
- ❖ حق مشارکت در سازمان‌ها و انجمن‌های غیردولتی مرتبط با زندگی سیاسی و عمومی
- ❖ فرصت برابر برای زنان جهت نمایندگی دولت در سطح بین‌المللی

حق تابعیت

- ❖ حقوق برابر زن و مرد در کسب، تغییر و حفظ تابعیت
- ❖ ازدواج با تبعه خارجی نباید خودبه‌خود تابعیت زن را تغییر دهد و ملیت شوهر را بر زن تحمیل کند
- ❖ حقوق برابر زن و مرد در رابطه با تابعیت فرزندان

حق برابر زنان و دختران در آموزش (ماده ۱۰)

دولت‌ها مکلف‌اند تبعیض علیه زنان و دختران در زمینه آموزش را از بین ببرند و برابری فرصت‌های آموزشی را تضمین کنند.

مهم‌ترین حقوق و تعهدات:

- ✓ برابری در دسترسی به آموزش در تمام سطوح؛ از ابتدایی تا آموزش عالی و فنی و حرفه‌ای
- ✓ برخورداری برابر از برنامه‌های درسی، امتحانات، معلمان واجد شرایط و امکانات آموزشی
- ✓ فرصت برابر برای دریافت بورسیه‌ها و کمک‌های آموزشی
- ✓ دسترسی برابر به آموزش‌های حرفه‌ای، فنی و ادامه تحصیل
- ✓ اتخاذ تدابیر لازم برای کاهش ترک تحصیل دختران و فراهم کردن برنامه برای دختران و زنانی که از تحصیل بازمانده‌اند
- ✓ حذف کلیشه‌های جنسیتی از آموزش و بازنگری در کتاب‌های درسی، برنامه‌های آموزشی و روش‌های تدریس

حق برابر زنان در کار و اشتغال (ماده ۱۱)

دولت‌ها مکلف به تضمین و تحقق حق برابر زنان و مردان در عرصه کار و اشتغال می باشند:

- ✓ حق برابر برای دسترسی به کار و فرصت‌های استخدامی
- ✓ استفاده از معیارهای برابر در استخدام و منع تبعیض در این عرصه
- ✓ حق انتخاب آزادانه حرفه و شغل
- ✓ حق برابر در ترفیع، امنیت شغلی و شرایط کاری
- ✓ حق دسترسی برابر به فرصت‌های توانمندسازی، بازآموزی حرفه‌ای و آموزش حین خدمت
- ✓ دستمزد برابر برای کار با ارزش برابر و رفتار برابر در ارزیابی کار
- ✓ برخورداری برابر از تأمین اجتماعی، بازنشستگی، بیمه و مرخصی با معاش
- ✓ منع اخراج به دلیل بارداری یا مرخصی ولادی
- ✓ مرخصی ولادی با معاش، بدون از دست‌دادن شغل و حقوق مربوط به سابقه کاری
- ✓ فراهم کردن خدمات حمایتی لازم برای والدین شاغل

حق برابر در ازدواج و تشکیل خانواده (ماده ۱۶)

دولت‌ها مکلف‌اند تبعیض علیه زنان را در ازدواج و روابط خانوادگی از بین ببرند.

مهم‌ترین تعهدات:

- ✓ حق برابر زن و مرد در ازدواج و تشکیل خانواده
- ✓ حق زن برای انتخاب آزادانه همسر و ازدواج فقط بر اساس رضایت آزادانه و کامل
- ✓ حقوق و مسئولیت‌های برابر در دوران ازدواج و در هنگام و پس انحلال ازدواج
- ✓ حقوق و مسئولیت‌های برابر والدین در رابطه با فرزندان؛ با رعایت مصلحت عالی طفل
- ✓ حق برابر برای تصمیم‌گیری آزادانه و مسئولانه درباره تعداد فرزندان و فاصله میان فرزندان و دسترسی به اطلاعات و امکانات لازم
- ✓ حقوق برابر در حضانت، سرپرستی و ولایت/قیمومیت و فرزندخواندگی طبق قانون
- ✓ حقوق شخصی برابر، از جمله انتخاب نام خانوادگی، شغل و حرفه
- ✓ حقوق برابر زن و شوهر در مالکیت، استفاده، اداره و انتقال اموال
- ✓ نامزدی و ازدواج کودک، فاقد اعتبار حقوقی است و ضرورت تعیین حداقل سن ازدواج و ثبت رسمی ازدواج

سایر حقوق مهم (مواد ۱۲ تا ۱۵)

ماده ۱۲ - صحت: دسترسی برابر به خدمات صحتی

ماده ۱۳ - زندگی اقتصادی و اجتماعی: حقوق برابر در مزایای خانوادگی، اعتبار و تسهیلات مالی و مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی و ورزشی

ماده ۱۴ - حمایت از زنان روستایی: توجه به مشکلات خاص زنان روستایی و دسترسی آنان به آموزش، صحت، اعتبار، خدمات اساسی و مشارکت در برنامه‌های توسعه.

ماده ۱۵ - برابری در برابر قانون: اهلیت حقوقی و مدنی برابر، حق انعقاد قرارداد و اداره اموال، رفتار برابر در محاکم و حق برابر در رفت‌وآمد و انتخاب محل اقامت

برای نظارت بر پیشرفت اجرای کنوانسیون، کمیته رفع تبعیض علیه زنان ایجاد شده است.

کمیته متشکل از کارشناسان مستقل و متخصص در زمینه حقوق و مسائل زنان است.

اعضای کمیته (۲۳ نفر) توسط دولت‌های عضو انتخاب می‌شوند، اما نماینده دولت متبوع‌شان نیستند

دولت‌های عضو مکلف‌اند درباره اقدامات خود برای اجرای کنوانسیون، به کمیته گزارش ابتدایی و گزارش‌های دوره‌ای ارائه کنند

کمیته گزارش‌های دولت‌ها را بررسی و در پایان ملاحظات نهایی و توصیه‌های خود را به دولت ارائه کند.

کمیته همچنین می‌تواند برای تفسیر و اجرای بهتر مواد کنوانسیون، توصیه‌های عمومی صادر کند.

کمیته رفع تبعیض علیه زنان

(مواد ۱۷ تا ۲۲)

حق شرط، حل اختلافات و مقررات نهایی (مواد ۲۳ تا ۳۰)

- دولت‌ها می‌توانند کنوانسیون سیدا را امضا، تصویب یا به آن ملحق شوند.
- کنوانسیون پس از الحاق برای دولت عضو لازم‌الاجرا شده و دولت را به اجرای تعهدات کنوانسیون متعهد می‌کند.

حق شرط (Reservation)

- دولت‌ها هنگام تصویب یا الحاق می‌توانند نسبت به برخی مقررات حق شرط اعلام کند.
- اما حق شرطی که با هدف و موضوع اساسی کنوانسیون ناسازگار باشد، مجاز نیست.

حل و فصل اختلاف میان دولت‌های عضو

- اگر دو یا چند دولت عضو درباره تفسیر یا اجرای کنوانسیون اختلاف داشته باشند:

1. حل اختلاف از طریق مذاکره

2. ارجاع به حکمیت یا داوری بنا بر درخواست یکی از طرف‌ها،

3. ارجاع به دیوان بین‌المللی دادگستری (ICJ) توسط هر یک از طرف‌های اختلاف

نکته بسیار مهم: ماده ۲۹ درباره شکایت یک فرد علیه یک دولت نیست؛ درباره اختلاف یک دولت عضو با دولت عضو دیگر در مورد تفسیر یا اجرای کنوانسیون است.

افغانستان و کنوانسیون سیدا

- ۱۴ آگوست ۱۹۸۰: افغانستان کنوانسیون را امضا کرد، اما در آن زمان آن را تصویب نکرد
- ۲۰۰۲-۲۰۰۳: پس از تشکیل اداره موقت و انتقالی افغانستان، الحاق و تصویب کنوانسیون در چارچوب تعهدات جدید افغانستان در زمینه حقوق بشر در دستور کار قرار گرفت.
- ۵ مارچ ۲۰۰۳: افغانستان به کنوانسیون سیدا به صورت کامل الحاق نمود،
- بدون حق شرط: افغانستان کنوانسیون را بدون ثبت هیچ‌گونه حق شرط (Reservation) پذیرفته است
- ۴ آپریل ۲۰۰۳: کنوانسیون برای افغانستان لازم‌الاجرا گردید
- کنوانسیون سیدا در وبسایت رسمی وزارت عدلیه افغانستان منتشر شده است.

اقدامات افغانستان برای تطبیق کنوانسیون سیدا

اول) اقدامات حقوقی، سیاسی و ساختاری | ۲۰۰۱-۲۰۲۱

- **تعهد بین‌المللی:** تصویب کنوانسیون در ۵ مارچ ۲۰۰۳ بدون حق شرط
- **پذیرش نظارت بین‌المللی:** ارائه گزارش‌های ابتدایی و دوره‌ای به کمیته سیدا (ابتدایی و دور دوم به صورت مشترک در ۲۰۱۱ و گزارش سوم در ۲۰۱۸)
- **تضمین قانونی برابری زن و مرد:** درج برابری حقوق و وجایب زنان و مردان در ماده ۲۲ قانون اساسی ۱۳۸۲
- **قانون‌گذاری حمایتی:** تصویب قانون منع خشونت علیه زنان و اصلاح و تعدیل تدریجی سایر قوانین عادی مغایر با مفاد کنوانسیون، مثلاً قانون ثبت احوال نفوس، قانون جزا و ...
- **ایجاد نهادهای حمایتی:** وزارت امور زنان، کمیسیون مستقل حقوق بشر، واحدهای جندر در ادارات دولتی، واحد فامیلی در پولیس و نهادهای اختصاصی حمایت از زنان در ارگان‌های عدلی و قضایی
- **مشارکت سیاسی:** اختصاص حداقل دو کرسی برای زنان از هر ولایت در ولسی جرگه و سهم زنان در اعضای انتصابی مشرانو جرگه و شوراهای ولایتی
- **اقدامات اجتماعی و فرهنگی:** اجرای برنامه‌های آگاهی‌دهی و سیاست‌های ملی برای مبارزه با خشونت، کلیشه‌ها و رسوم تبعیض‌آمیز و اصلاح نصاب تعلیمی معارف افغانستان
- **سیاست‌گذاری ملی:** گنجانیدن برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان در برنامه‌ها و استراتژی‌های ملی.

نمونه‌های از حضور و مشارکت زنان در نهادهای دولتی

(2001 تا 2021)

نهادهای عدلی و قضائی: حضور زنان در خدمات ملکی، محاکم، سارنوالی‌ها، انجمن وکلای مدافع به صورت قابل ملاحظه تقویت شده بود.

حضور و مشارکت زنان در نهادهای امنیتی و دفاعی افغانستان گسترش پیدا کرده بود.

تحصیلات عالی و معارف: حضور زنان در نظام تحصیلات عالی به عنوان استاد و دانشجو و به همین ترتیب در نظام معارف کشور به عنوان معلم و دانش‌آموز به صوت چشمگیر تقویت شده بود.

حمایت از قربانیان خشونت: پیش از سقوط جمهوریت، ده‌ها (براساس برخی آمارها 28) مرکز حمایتی و خانه امن برای زنان در نقاط مختلف کشور فعالیت داشت.

دسترسی زنان به عدالت: واحدهای اختصاصی منع خشونت علیه زنان در ولایات ایجاد و شعبات ویژه محاکم و سارنوالی‌ها گسترش یافته بود.

اهمیت کنوانسیون سیدا 2

تبدیل برابری زنان و مردان به یک تعهد حقوقی بین‌المللی

ارائه تعریف جامع و روشن از اشکال مختلف تبعیض علیه زنان

تأکید بر برابری در مقام عمل نه صرفاً برابری در متن قانون

الزام دولت‌ها به اصلاح قوانین، سیاست‌ها و رویه‌های تبعیض‌آمیز

حمایت از حقوق زنان در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مدنی و خانوادگی

توجه به کلیشه‌ها، رسوم و الگوهای اجتماعی تبعیض‌آمیز و التزام دولت‌ها به رفع آن

فراهم کردن چارچوبی برای پاسخ‌گویی و نظارت بین‌المللی بر عملکرد دولت‌ها

ایجاد زمینه برای استفاده از تدابیر ویژه موقت به منظور تسریع روند تحقق برابری واقعی

پایان

از توجه شما تشکر

سپتامبر 2026